

EPISCOPII DE CENAD ȘI PAPALITATEA DE LA AVIGNON. INTERVENȚIA PAPALITĂȚII ÎN DIECEZA CENADULUI ÎN SECOLUL AL XIV-LEA

Răzvan Mihai Neagu*

Cuvinte cheie: papalitate, episcop, dieceză, Cenad, Avignon.

Keywords: papacy, bishop, diocese, Cenad, Avignon.

Episcopia Cenadului a fost prima episcopie de rit latin atestată documentar pe teritoriul de azi al României. Întemeierea sa se leagă de numele primului rege creștin al Ungariei, Ștefan I cel Sfânt (997-1038). Analele de la Bratislava consemnează că în 1030 regele Ștefan I-a desemnat ca episcop de Cenad pe călugărul benedictin Gerardo Sagredo, italian originar din Veneția¹, născut în jurul anului 980. Nu vom insista asupra istoriei timpurii a episcopiei Cenadului, concentrându-ne analiza asupra secolului al XIV-lea².

* Colegiul Tehnic Turda, Piața Basarabiei, nr. 48, e-mail: neagurazvan@yahoo.com

¹ *Gerardus natione Venetus, de civitate Veneciensi natus* cf. *Legenda major. Vita Sancti Gerardi, Moresanae ecclesiae episcopi*, în I. D. Suci, Radu Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, Timișoara, 1980, p. 22. (în continuare *Legenda major*)

² Pentru începuturile episcopiei de Cenad a se vedea Juhász Koloman, *Die Strifte der Tschanager Diözese in Mittelalter*, Münster, 1927, *passim* (în continuare *Die Strifte*); Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, IV, Cluj-Napoca, 1989, p. 303; Ioan Aurel Pop, *Români și Maghiarii în secolele IX-XIV. Geneza statului medieval în Transilvania*, Cluj-Napoca, 2003, p. 158; Șerban Turcuș, *Saint Gerad of Cenad. The Destiny of a Venetian around the Year One Thousand*, Cluj-Napoca, 2006, p. 59-60; Ioan Hațegan, Ligia Boldea, Dumitru Țeicu, *Cronologia Banatului*, II/1, *Banatul între 934-1552*, Timișoara, 2007, *passim* (în continuare *Cronologia Banatului*); Martin Roos, *Die alte Diözese Csanád. Zwischen Grundlegung und Aufteilung. 1030 bis 1923. Teil 1: Von den Anfängen bis zum Ende der Türkenzeit. 1030-1718*. Szeged-Csanád, Groß-Betschkerek, Temeswar, Erschienen 2009 in Selbstverlagder drei Bistümer, p. 19-175. Despre prezența cumană pe teritoriul diecezei a se consulta Victor Spinei, *Marile migrații din estul și sud-estul Europei în secolele IX-XIII*, Iași, 1999, p. 291 și Silviu Oța, *Domenii ale pecenegilor și cumanilor în Banatul istoric*, în *SIB*, XXVI-XXVII, 2002-2003, p. 219-239. Articolul menționat cuprinde o prezentare detaliată a prezenței pecenegilor și cumanilor în Banat. Autorul furnizează pe lângă date documentare și dovezi toponimice, hidronimice și antroponimice ale prezenței populațiilor turce pe teritoriul Banatului.

Episcopia de Cenad era supusă canonic arhiepiscopiei de Caloceia și, după documentele papale, care consemnau plata dijmei, din secolul al XIV-lea avea următoarele arhidiaconate: Timiș, Arad, Cenad, Torontal, Caransebeș, Caraș și arhidiaconatul de peste Mureș.

Între anii 1309-1377, datorită unui complex de evenimente, care nu intră în atenția prezentului studiu, sediul papalității a fost transferat de la Roma la Avignon. Papii francezi au dat dovadă de o competență singulară în administrarea și conducerea bisericii, mecanismele de guvernare ale acesteia fiind concentrate la nivelul persoanei pontifului. Unul dintre aspectele care caracterizează papalitatea avignoneză a fost politica beneficală, cu alte cuvinte, dreptul suveranului pontif de a dispune de beneficiile ecleziastice majore și minore. Din prima categorie face parte și funcția episcopală, subiectul studiului nostru. Procesul de centralizare și concentrare a numirilor în funcții ecleziastice de către papă a început efectiv la 27 august 1265 prin decretala *Licet ecclesiarum* emisă de Clement al IV-lea. Acest proces a fost continuat de Ioan al XXII-lea, considerat fondatorul regimului de la Avignon, care a emis două constituții apostolice *Ex debito* (15 septembrie 1316) și *Execrabilis* (19 noiembrie 1317), prin care, practic, și-a asigurat monopolul numirilor în majoritatea demnităților ecleziastice seculare sau regulate, majore sau minore³. Acest fapt a avut consecințe inclusiv la nivelul diecezei de Cenad.

Primul episcop de Cenad care a păstorit în secolul al XIV-lea a fost Antonius (1298-1307). El a fost primul călugăr franciscan care a ocupat un post de episcop în Ungaria. Antonius și-a început cariera cu postul de vicecancelar al regelui Andrei al III-lea Venețianul, pe care l-a ocupat între 1298-1299⁴. Antonius a fost un apropiat al ultimului rege arpadian. Astfel, la 12 februarie 1298 episcopul de Cenad este menționat la Viena, alături de regele Ungariei și alți mari demnitari laici și ecleziastici ungari și cehi, cu prilejul logodnei Elisabetei, fiica lui Andrei al III-lea cu moștenitorul tronului Boemiei, prințul Venceslav⁵ (fiul regelui Venceslav al II-lea, viitorul Venceslav

³ Guillaume Mollat, *Les Papes d'Avignon (1305-1378)*, Paris, 1912, p. 386-399; Bernard Guillemain, *Les Papes d'Avignon 1309-1376*, Paris, 2000, p. 51-55; Jean Favier, *Les Papes d'Avignon*, Paris, 2006, p. 224-259; Jorge Diaz Ibañez, *La provisión pontificia de beneficios eclesiásticos en el reino de Castilla durante el período aviñonés. Estado de la investigación en Lusitania Sacra*, 22, 2010, p. 63-84.

⁴ Markó László, *A magyar állam fömméltóságai Szent Istvántól nap jainkig*, Budapest, 2006, p. 301.

⁵ *Monumenta Ecclesiae Strigoniensis*, tomus secundus (1273-1321), Strigonii, 1882, p. 452 (în continuare MES II).

al III-lea). Antonius a luat parte la luptele dinastice care au izbucnit odată cu stingerea dinastiei arpadiene la începutul secolului al XIV-lea. În mod cu totul paradoxal, episcopul Antonius s-a aflat mereu în tabăra opusă papalității, care îl susținea pe candidatul Carol Robert de Anjou. Despre rolul jucat de episcopul Cenadului în cadrul crizei dinastice din Ungaria avem informații furnizate de *Cronica pictată de la Viena*, care îl menționează ca membru al delegației ungare care s-a deplasat în Boemia pentru a-l aduce ca rege pe principele Venceslav, fiul regelui ceh⁶. După consumarea acestui eveniment, Antonius alături de alți episcopi au venit cu Venceslav la Alba Regală unde l-au încoronat rege al Ungariei. Domnia acestuia a fost una efemeră (1301-1305), el întorcându-se în Boemia natală. Cu toate acestea, episcopul Antonius de Cenad nu a intrat într-un con de umbră, fiind din nou în centrul evenimentelor. Astfel, acesta a fost cel care l-a încoronat rege, împreună cu episcopul Benedict de Veszprém, la 6 decembrie 1305⁷, la Alba Regală, pe Otto, ducele Bavariei: „Iar într-aceea fii lui Henric și alți câțiva nobili introduc ca rege al Ungariei pe Ottho, ducele de Bavaria. Acesta sosind, a cerut să-i dea coroana regală înapoiată de Venceslau și luând-o cu sine s-a îndreptat în anul domnului 1305 spre cetatea Alba Regală ca să se încoroneze aici de rege, după formele legale. Benedict, episcopul din Veszprem și Fratele Anton, episcopul din Cenad, îl unseră ca rege și-l încoronară cu acea coroană regală”⁸. Ca o răsplată pentru suportul oferit lui Otto de Bavaria, episcopul Antonius este numit cancelar regal⁹. Pe tot parcursul crizei dinastice din Ungaria, poziția episcopului Antonius de Cenad a fost una contrară politicii și intereselor papale în zonă. Linia politică urmată de episcop se constituie într-un adevărat gest de frondă îndreptat împotriva Sfântului Scaun. Stadiul actual al cercetărilor nu ne permite o explicație pertinentă a poziției episcopului de Cenad. Cu siguranță el a fost un apropiat al arhiepiscopului Ioan de Calocsa, care s-a numărat printre conducătorii partidei antiangevine, așa cum reiese dintr-un document papal emis la 17 octombrie 1301 la Roma de către Bonifaciu al VIII-lea. Prin

⁶ *Cronica pictată de la Viena*, în *Izvoarele istoriei românilor*, XI, ed. Gheorghe Popa Lisseanu, București, 1937, p. 224-225 (în continuare *Cronica pictată de la Viena*).

⁷ Stanislaw Sroka, *Methods of Constructing Angevin Rule in Hungary in the Light of Most Recent Research*, în *Quaestiones Mediaevi Novae*, I, 1996, p. 79.

⁸ Antonio Bonfini, *op. cit.*, p. 315; Borovszky Samu, *Csanád vármegye története 1715-ig*, Budapest, 1896, p. 82 (în continuare *Csanád vármegye története*); *Cronica pictată de la Viena*, p. 226; Tudor Sălăgean, *Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Afirmarea regimului congregațional*, Cluj-Napoca, 2007, p. 303.

⁹ Tudor Sălăgean, *op. cit.*, p. 304.

intermediul acestei bule pontiful roman îl muștra pe regele Boemiei, pentru că a permis ca fiul său să fie încoronat rege al Ungariei: „De aceea, ne mirăm și suntem turburați, că luminăția ta a îngăduit și a încuviințat ca iubitul fiu V<enceslau>, odrasla ta, să fie ales rege al Ungariei și că a răbdat ca el să fie încoronat de către <Ioan> arhiepiscopul de Caloccea și de niște părtași de ai lui”¹⁰. În rândul acestor părtași se număra, printre alții, și episcopul Antonius de Cenad. Atitudinea lui Antonius, contrară intereselor papale, poate fi explicată și în sensul urmăririi unor interese personale de către călugărul franciscan. Gesturile de frondă la adresa papalității ale episcopului Cenadului nu au rămas fără urmări. În vara anului 1307 papa Clement al V-lea îl citează pe Antonius la Avignon pentru a-și explica atitudinea ostilă față de interesele Sfântului Scaun în timpul crizei dinastice din Ungaria¹¹ și mai ales pentru faptul că a uzurpat poziția arhiepiscopului de Strigoni, încoronându-l pe pretendentul Otto de Bavaria. Ierarhul nu a mai ajuns la Curie deoarece a murit. În timpul păstoririi sale, la 6 septembrie 1304 regele Venceslav al Boemiei s-a aflat la Cenad, de unde a luat două degete din moaștele Sf. Gerard pe care le-a dus la Praga¹². De la episcopul Antonius ne-a rămas un act din 30 iulie 1301 prin care acesta, alături de alți prelați, acorda indulgențe pentru patruzeci de zile pentru biserica din Trnavia¹³.

Următorul episcop de Cenad a fost Benedict (1307-1332). El era vlăstarul unei familii nobiliare din comitatul Bihor¹⁴. Istoricul Koloman Juhász consideră faptul că Benedict a acces la demnitatea episcopală fiind numit de papa Clement al V-lea la propunerea regelui Carol Robert de Anjou, deși niciun document papal sau regal în legătură cu această numire nu s-a păstrat¹⁵. Benedict a preluat conducerea diecezei de Cenad într-un moment tulbure, generat de disputa pentru tronul Ungariei. Atitudinea sa fidelă față de reprezentantul Casei de Anjou a fost percepută negativ de capitlul catedral, fiind considerată chiar trădare față de cauza națională promovată de predecesorul său¹⁶.

Potrivit unui document emis la 1 martie 1318, episcopul Benedict a avut un frate, castelanul Arnold, și nepoți de frate care aveau posesiuni în comitatul

¹⁰ *DIR C*, XIV, I, p. 9.

¹¹ *Ibidem*, p. 56; *MES II*, p. 577-578.

¹² *Cronologia Banatului*, p. 54; *Die Strifte*, p. 31.

¹³ *DIR C*, XIV, I, p. 7.

¹⁴ Koloman Juhász, *Benedikt, Bischof von Tschanad / 1307-1332*, în *Königsteiner Blätter, Königstein/Ts VII*, 1961, 4, p. 116.

¹⁵ *Ibidem*, p. 118.

¹⁶ *Ibidem*.

Bihor¹⁷. Benedict s-a poziționat pe linia obedienței față de imperativele papale, fapt care reiese din prezența sa constantă în preajma cardinalului Gentile, legat papal în Ungaria, precum și la ceremoniile ocazionate de încoronarea lui Carol Robert de Anjou. Astfel, Benedict a fost audiat ca martor în procesul dintre capitlul bisericii Transilvaniei și preoții sași, judecat de către cardinalul Gentile, iar la sfârșitul lui noiembrie 1308 a luat parte la sinodul convocat de cardinal la Pesta¹⁸.

Episcopul Benedict a luat parte la Buda, în 15 iunie 1309, la încoronarea lui Carol Robert¹⁹. Documentele vremii consemnează faptul că printre cei prezenți la acest eveniment au fost și episcopii Emeric de Oradea și Benedict de Cenad²⁰. În timpul păstoririi sale, Timișoara, așezare de pe teritoriul episcopiei Cenadului, devine capitală a Ungariei, regele Carol Robert de Anjou stabilindu-și aici reședința (1315-1323)²¹. Primul rege angevin al Ungariei a contribuit la revitalizarea episcopiei de Cenad. Monarhul a dispus construirea unei reședințe regale și a unei fortificații în noua capitală, unde existau și două biserici²². La 15 decembrie 1316 la Timișoara moare regina Ungariei, Maria, membră a dinastiei poloneze Piast, prima soție a regelui Carol Robert de Anjou²³. Fidelitatea episcopului Benedict față de regele Carol Robert nu a rămas nerăsplătită. Astfel, la 1 martie 1319 regele a poruncit capitlului din Oradea să trimită un martor care să ia parte la punerea lui Benedict, episcop de Cenad, și a nepoților săi, fiii castelanului Arnold, în stăpânirea moșiei *Vozfolwa*, numită și *Keykus* din comitatul Bihor²⁴. Această moșie fusese concesionată anterior de regele lui Luca al lui Ladislau. Benedict l-a informat pe rege că acea moșie este bunul familiei sale, acuzându-l pe Luca de tăinuirea acestui fapt. Carol Robert a cerut capitlului din Oradea să investigheze chestiunea, dând dreptate episcopului de Cenad²⁵.

În 1322, tot la Timișoara, prepozitul de Oradea, Telegdi Csanád, un apropiat al curții regale ungare, a fost ales episcop de Agria și consacrat la 10 ianuarie 1323 de către episcopii Benedict de Cenad, Ioan de Oradea și Nicolae

¹⁷ *DIR C*, XIV, I, p. 309.

¹⁸ Koloman Juhász, *op. cit.*, p. 119.

¹⁹ Borovszky Samu, *Temes Vármegye*, Budapest, 1914, p. 276 (în continuare *Temes Vármegye*)

²⁰ *DIR C*, XIV, I, p. 162; *MES II*, p. 601.

²¹ *Cronologia Banatului*, p. 57; *Temes Vármegye*, p. 275; Koloman Juhász, *op. cit.*, p. 120.

²² Martin Ross, *op. cit.*, p. 136.

²³ *Cronologia Banatului*, p. 60.

²⁴ *DIR C*, XIV, I, p. 309.

²⁵ Koloman Juhász, *op. cit.*, p. 121.

de Győr, în prezența regelui Carol Robert²⁶. Cu sprijin regal, Telegdi Csanád devine ulterior arhiepiscop de Strigoniu și primat al Ungariei (1330-1349)²⁷. La 5 iulie 1320 episcopul Cenadului, Benedict, este menționat la Sibiu, unde a judecat o speță între orășenii și clericii orașului²⁸. Benedict a fost un apărător al drepturilor bisericii din Ungaria, participând în 1318, împreună cu toți marii ierarhi, la sinodul de la Calocsa, care s-a pronunțat contra samavolnicilor făcute bisericii ungare. De asemenea, Benedict s-a preocupat și de soarta internă a Ungariei, după cum o dovedește un document din 15 iulie 1315. Din acest act aflăm că arhiepiscopul Toma de Strigoniu, episcopul Ștefan de Veszprém și episcopul Benedict de Cenad au venit în fața regelui pentru a lua măsuri cu privire la îmbunătățirea stării regatului²⁹. Benedict a promovat o politică de apropiere față de Sfântul Scaun, dovedindu-se obedient față de imperativele papale. Astfel, în 1307 papa l-a însărcinat să-i remită *pallium*-ul arhiepiscopului Vincențiu de Calocsa, în 1308 a fost prezent la sinodul de la Buda, convocat de cardinalul Gentile, iar 1309 a participat, alături de ceilalți episcopi ungari, la consacrarea noii coroane cu care a fost încoronat regele Carol Robert³⁰. Ultima mențiune documentară a lui Benedict este din 23 noiembrie 1332³¹.

Episcopul Giacomo de Piacenza a fost în fruntea diecezei Cenadului între 1332-1343³². De origine italiană, el a îndeplinit funcția de medic personal al regelui Carol Robert, fiind un confident apropiat al acestuia³³. Înainte de a deveni episcop de Cenad, Giacomo a fost canonic de Vác, canonic al

²⁶ *Ibidem*, p. 122.

²⁷ Martin Roos, *op. cit.*, p. 139. Telegdi Csanád este menționat pentru prima dată ca prepozit de Oradea la 3 iunie 1319 cf. *DIR C*, XIV, I, p. 316. La 13 iulie 1319 într-un document emis de regele Carol Robert de Anjou, Telegdi Csanád este descris ca „magistrul Chanadin prepozitul bisericii din Oradea, notarul, secretarul și comitele capelei noastre”, cf. *DIR C*, XIV, I, p. 322. La 5 ianuarie 1331 papa Ioan al XXII-lea poruncește episcopilor Andrei de Oradea și Henric de Veszprém să transmită lui Chanadin *pallium*-ul, trimis prin Nicolae, preot din Oradea și călugărul benedictin Anselm, solii arhiepiscopului ales la pontif, cf. *DIR C*, XIV, III, p. 1-2. Detalii suplimentare despre cariera ecleziastică a lui Chanadin la *Csanád vármegye története*, p. 84-85 și Petru Iambor, *Nobilii din neamul Cenad (sec. XII-XVII)*, în *ActaMN*, XXXIV, II, 1997, p. 34.

²⁸ *DIR C*, XIV, II, p. 15-16.

²⁹ *DIR C*, XIV, I, p. 238; Koloman Juhász, *op. cit.*, p. 123.

³⁰ *Temes Vármegye*, p. 284; *Csanád vármegye története*, p. 352.

³¹ *Csanád vármegye története*, p. 353.

³² Juhász Kálmán, *A csanádi püspökség*, Arad, 1927, p. 8.

³³ Bossányi Árpád, *op. cit.*, p. 280.

bisericii Sf. Laurențiu din Hay, prepozit de Caloceea și Bratislava³⁴. Giacomo de Piacenza s-a remarcat ca membru al anturajului regal, persoană de încredere a monarhului angevin. În anul 1333 a făcut parte alături de rege, de arhiepiscopul de Strigoniu, Telegdi Csanád, și de episcopul Andrei al Oradiei, din delegația ungară care s-a deplasat la Napoli pentru logodna lui Andrei de Anjou, fiul regelui Ungariei, cu Ioana, nepoata regelui Robert de Neapole³⁵. Cronicarul Johannes de Thwroc z îi pomenește episcopului de Cenad atât originea etnică, cât și meseria de medic - *Jacobus, Longobardus Physicus, Episcopus Chanadiensis*, iar cronicarul Antonio Bonfini îl menționează ca *Iacobum Longobardorum gente natum, Chinadiensem Episcopum*³⁶. Motivele pentru care Giacomo este ales de rege pentru a merge în Italia au fost faptul că episcopul era italian de origine și cunoștea realitățile din peninsulă, dar și apropierea față de monarh.

La 3 februarie 1334 papa Ioan al XXII-lea poruncește acestui episcop ca, împreună cu episcopul Andrei de Oradea, să acorde lui Coloman, fiul nelegitim al regelui Carol Robert de Anjou, dispensa necesară pentru a putea ocupa funcții bisericești³⁷. În anul 1337, la moartea arhiepiscopului Ladislau de Caloceea, Giacomo a fost favoritul regal pentru a doua funcție elceziastică din Ungaria, dar papa îl dorea pe Ștefan Büki. După lungi tratative, ambele părți au renunțat la cele două opțiuni inițiale, în scaunul de la Caloceea ajungând episcopul de Zagreb, Ladislau³⁸. În urma deciziei papei Clement al VI-lea, la 25 martie 1343 Giacomo a fost transferat de la Cenad la Zagreb, deoarece fostul episcop al acestei dieceze, Ladislau, a fost numit arhiepiscop de Caloceea³⁹. În documentul papal care legiferează transferul lui Giacomo de la Cenad la Zagreb papa Clement al VI-lea făcea următoarele considerații despre persoana episcopului: *demum ad te tunc cenadiensem episcopum, consideratis grandium virtutum meritis, quibus personam tuam altissimus insignivit, et quod cenadiensi ecclesie hactenus laudabiliter prefecisti, convertimus oculos*

³⁴ Jakubinyi György, *Romániai Katolikus, Erdélyi Protestáns és Izraelita Vallási Archontológia*, Kolozsvár, 2010, p. 119; *Temes Vármegye*, p. 284; *Csanád vármegye története*, p. 353.

³⁵ Johannes de Thwroc z, *op. cit.*, p. 205; *Chronicon Budense*, p. 251.

³⁶ Antonio Bonfini, *Rerum Hungaricum Decades Quatuor cum Dimidia*, ed. Johannes Sambuci, Francofurti, 1581, p. 322.

³⁷ *DIR* C, XIV, III, p. 315. În 1335 Benedict al XII-lea a repetat această poruncă, iar în 1336 Coloman a fost numit episcop de Győr, cf. Zombori István, *op. cit.*, p. 62.

³⁸ Bossányi Árpád, *Regesta Supplicationum. A Pápai Kérvénykönyvek Magyar Vonatkozású Okmányai Avignoni Korszak*, I. Kötet, VI. Kelemen Pápa 1342-1352, Budapest, 1916, p. 280.

³⁹ *DIR*, C, XIV, IV, p. 122.

*nostrae mentis*⁴⁰. Giacomo de Piacenza a păstorit dieceza de Zagreb între 1343-1348. Despre el se cunoaște că a murit la 16 octombrie 1348 la Buda⁴¹. Cel mai probabil episcopul Giacomo a avut studii universitare, mai ales dacă luăm în calcul meseria sa de medic personal al regelui Carol Robert. Despre acest fapt nu există mărturii documentare, dar este foarte puțin probabil ca la curtea regală să ajungă medic o persoană cu o pregătire îndoielnică sau chiar precară. Pentru astfel de posturi erau selectate persoane cu o pregătire profesională solidă.

Din 1343 datează și prima mențiune despre noul episcop de Cenad, Ștefan al II-lea Büki. La 26 mai 1343 Clement al VI-lea îi îngăduia noului episcop ales de Cenad să poată păstra canonicatul, prebenda și prepozitura bisericii din Pécs⁴². Din bula papală aflăm că Ștefan se afla la Avignon în momentul desemnării sale ca episcop de Cenad, pontiful precizând că i-a acordat episcopului indulgența cerută „acum, când te afli la scaunul apostolic”⁴³. Ștefan a condus dieceza Cenadului un timp extrem de scurt (1343-1344), iar păstoria sa nu a fost una liniștită, ierarhul întâmpinând greutăți, mai ales de natură financiară, pentru care a primit din partea papei o serie de scutiri și privilegii, după cum reiese dintr-un act din 29 septembrie 1343 prin care Clement al VI-lea se adresa episcopului Ioan de Marsilia, arhidiaconului de Ung și canonicului Grigore de Oradea⁴⁴. Profitând de prezenta sa la Avignon, episcopul Ștefan a obținut de la papă o serie de privilegii pentru apropiatii săi. Astfel, nepotul episcopului, Gall, fiul lui Benedict a primit un canonicat la Oradea, Ladislau al lui Petru, arhidiacon de Békés și capelanul episcopului a obținut un canonicat în biserica Transilvaniei, iar Blasiu al lui Petru obține un canonicat la Pécs⁴⁵. La 9 august 1344 papalitatea ia decizia de a-l muta pe Ștefan de la Cenad la Veszprém, după moartea episcopului Mieszko, înrudit cu Casa de Anjou⁴⁶. Ștefan nu a păstorit mult timp episcopia de Veszprém

⁴⁰ Ivan Tkalčić, *Monumenta Historica Liberae Regiae Civitatis Zagrebiae Metropolis Regni Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae*, volumen Primum (Diplomata: 1093-1399), Zagrebiae, 1889, p. 164.

⁴¹ Martin Roos, *op. cit.*, p. 205.

⁴² *Cronologia Banatului*, p. 81; *Csanád vármegye története*, p. 354.

⁴³ *DIR C*, XIV, IV, p. 141.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 153-154.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 142-143.

⁴⁶ La 9 august 1344 papa Clement al VI-lea se adresa noului episcop de Veszprém: *ad te, tunc Cenadiensem episcopum, consideratis grandium virtutum meritis, quibus personam tuam altissimus insignivit, ... convertimus oculos nostrae mentis. Intendentes itaque tam dicte*

(1344-1345), deoarece la 2 martie 1345 papa Clement al VI-lea îl confirmă arhiepiscop de Caloce. Din bula papală de numire rezultă faptul că Ștefan a fost ales de membrii capitolului din Caloce (*archiepiscopum Colocensem electo*)⁴⁷, pontiful francez confirmând această decizie. Ștefan a păstorit la Caloce între 1345-1348. Cele mai multe indicii arată că episcopul Ștefan nu a fost niciodată la Cenad și nici nu și-a îndeplinit în totalitate obligația de a plăti *servitia communia* în valoare de 900 de florini, din această sumă episcopul achitând numai jumătate⁴⁸.

O prezență insolită în scaunul episcopatului de Cenad a fost cea a lui Galhard de Carceribus (1344-1345). Originea etnică a acestui episcop este o controversă în istorie. În șematismul clerului diecezan al episcopiei de Cenad din 1900, Galhard este pomenit ca spaniol (*origine Hispanus ex Carheleloj*)⁴⁹. O opinie similară formulează și actualul arhiepiscop catolic de Alba Iulia, Jakubinyi György⁵⁰. Pe de altă parte, în lucrarea *Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis*, episcopul Galhard este menționat ca francez de origine (*natione gallus*)⁵¹. În ceea ce ne privește, optăm pentru originea franceză a episcopului de Cenad, știut fiind faptul că papii de la Avignon au instituit o adevărată cutumă în a numi în scaunele episcopale persoane originare din sudul Franței de azi, din locuri apropiate de reședința avignoneză. Ne mai bazăm teoria anterioară și pe opinia lui Conrad Eubel, care susține că respectivul personaj era din orașul Carcès din sudul Franței⁵².

La 9 august 1344 papa Clement al VI-lea l-a numit episcop de Cenad⁵³. Documentul numirii episcopului Galhard este un adevărat manifest al autorității pontificale asupra diecezei Cenadului, înscriindu-se în politica autoritară

Vesprimiensi ecclesie, quam gregi dominico eiusdem salubriter et utiliter providere, te a vinculo quo ipsi Cenadiensi ecclesie, cui tunc preeras, tenebaris, ... absolventes, te ad prefatam Vesprimiensem ecclesiam transferimus, cf. Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis, tomus II 1276-1415, Budapest, 1899, p. 281 (în continuare MREV II); Bossányi Árpád, op. cit., p. 281.

⁴⁷ MREV, II, p. 108.

⁴⁸ *Csanád vármegye története*, p. 354.

⁴⁹ *Schematismus cleri Diocesis Csanadiensis*. Pro Anno Jubilari MDCCCC, Timișoara, 1900, p. 35.

⁵⁰ Jakubinyi György, *op. cit.*, p. 119.

⁵¹ MREV, II, Prolegomena, p. XVII.

⁵² Konrad Eubel, *Hierarchia Catholica Medii Aevi sive Sumorum Pontificum, S.R.E. Cardinalium Ecclesiarum Antistitum Series Ab Anno 1198 Usque Ad Annum 1431 Perducta E Documentis Tabularii Praesertim Vaticani Collecta, Digesta, Edita Per Conradum Eubel, Monasterii Sumptibus et Typis Librariae Regensbergianae*, 1913, p. 179.

⁵³ *Cronologia Banatului*, p. 83.

promovată de Clement al VI-lea în legătură cu numirile în funcțiile ecleziastice. Astfel, pontiful francez afirma cu autoritate: „noi socotind că, nimeni în afară de noi nu se poate amesteca de rândul acesta în numirea la această biserică de Cenad, întrucât, cu mult înaintea acestei vacanțe a bisericii de Cenad, ne-am păstrat în chip osebit pe seama hotărârii noastre numirile la toate bisericile catedrale, care erau atunci fără păstor în orice chip la zisul scaun, sau aveau să fie fără păstor în viitor, hotărând de pe atunci ca zadarnice și lipsite de putere cele ce s-ar întâmpla să se încerce împotriva cu știință sau fără știință <și> în temeiul oricărei puteri, de către oricine, cu privire la aceste <numiri>”⁵⁴. Așadar, papa considera că numirea episcopului de Cenad este prerogativa sa exclusivă, orice altă decizie într-un sens contrar fiind declarată nulă.

Cu privire la personajul Galhard de Carceribus, acesta îndeplinea la momentul numirii în scaunul episcopal al Cenadului funcția de prepozit de Titel (azi în Voievodina, Republica Serbia), în dieceza de Caloceia, dar nu era rânduit decât în treapta de subdiacon. Cu toate acestea papa îl laudă pe noul episcop: „despre a cărui învățătură, viață și purtare cinstită, înțelepciune în cele duhovnicești și purtare de grijă în cele lumești, precum și despre celelalte merite ale multelor tale virtuți ni se aduc mărturii vrednice de crezare”⁵⁵. Pentru a putea fi sfințit episcop, la 3 noiembrie 1344 papa îi îngăduie lui Galhard să fie înălțat în treapta preoției⁵⁶. Demnitatea de episcop al Cenadului nu era singura pe care o deținea Galhard în regatul Ungariei. Am amintit deja că el ocupa prepozitura bisericii din Titel din dieceza de Caloceia, dar și importante sarcini încredințate de Sfântul Scaun, anterior ridicării sale la treapta episcopală. Înainte de a veni în Ungaria, Galhard a fost numit de papalitate colector de taxe bisericești în Polonia (1335), implicându-se în conflictul cu ordinul monahalo-cavaleresc al teutonilor⁵⁷.

Din documentele papale păstrate rezultă faptul că Galhard avea o rudă, posibil frate, Segninus de Carceribus, care a obținut un post de canonic,

⁵⁴ DIR C, XIV, IV, p. 207.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 207.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 218.

⁵⁷ *Csanád vármegye története*, p. 354; Marian Malowist, *Le développement des rapports économiques entre la Flandre, la Pologne et les pays limitrophes du XIIIe au XIVe siècle*, în *Revue belge de philologie et d'histoire*, tom. 10, fasc. 4, 1931, p. 1013-1065; *The Avignon papacy and the crusade*, p. 278; Irena Sułkowska-Kuraś, Stanisław Kuraś, *La Pologne et la papauté d'Avignon*, în *Aux origines de l'état moderne. Le fonctionnement administrative de la papauté d'Avignon*. Actes de la table ronde organisée par l'école française de Rome avec le concours du CNRS, du Conseil general de Vaucluse et de l'Université d'Avignon, École Française de Rome, Palais Farnèse, 1990, p. 113-133.

precum și demnitatea de cantor în cadrul capitolului bisericii colegiale din Titel. Despre această rudă a episcopului de Cenad nu se cunosc prea multe, însă la 15 octombrie 1348 nu mai era în viață, deoarece Johannes Nicolai de Zendyn, din dieceza de Strigoni, ambasadorul regelui Ludovic de Anjou la curtea papală, cerea lui Clement al VI-lea cantoratul bisericii din Titel din dieceza Calocea, *vacante apud sedem apostolicam per obitum Segniny de Carceribus, ultimi cantoris dicte ecclesie*⁵⁸.

La 3 noiembrie 1344, Clement al VI-lea îi reamintește noului episcop de Cenad că are și misiunea de legat apostolic în Ungaria, Polonia și părțile învecinate acestor regate. Cu această ocazie Galhard este îndemnat de pontif să ducă la bun sfârșit treburile încredințate lui sau altora, în trecut, în aceste părți de papii dinainte, anume Ioan al XXII-lea și Benedict al XII-lea. În îndeplinirea acestor sarcini papa îl împuternicește pe Galhard să ceară la nevoie ajutorul oricărei fețe bisericești sau laice sau de la orașe, cetăți și comunități, având dreptul de a uza de pedepsele bisericești cu excomunicarea și interdictul. Se pune firesc întrebarea despre ce sarcini bisericești era vorba. Răspunsul îl aflăm dintr-un document emis de papa Benedict al XII-lea la 15 martie 1337 la Avignon, prin care Galhard de Carceribus era numit trimis papal în Ungaria pe lângă Iacob de Langres și Iacob al lui Berengariu pentru niște treburi privitoare la dijmele papale colectate din Ungaria⁵⁹. Misiunea sa era de a-i supraveghea pe cei doi colectori ai dijmelor papale. Din această însărcinare dată de papă lui Galhard rezultă două chestiuni, *primo*: colectoriile inițiale ai dijmelor papale sunt bănuite de fraudă și furt; *secundo*: pentru a descoperi adevărul pontiful numește noi colectori, persoane de încredere, care au ca sarcină și investigarea celor acuzați. Cu alte cuvinte, episcopul de mai târziu al Cenadului era un apropiat al curții papale de la Avignon⁶⁰. Galhard de Carceribus a îndeplinit în Ungaria un rol deosebit de important pentru Sfântul Scaun cu scopul de a face lumină în acțiunea de colectare a dijmelor și recuperare a sumelor restante, dar și în anchetarea fostului collector, Iacob al lui Berengariu. Este foarte probabil ca el să fi primit demnitatea de episcop de Cenad ca urmare a îndeplinirii cu succes a misiunilor papale încredințate.

Galhard de Carceribus nu a zăbovit prea mult în episcopatul de Cenad, fiind transferat la cererea sa (2 martie 1345), după numai un an de păstorire,

⁵⁸ Bossányi Árpád, *op. cit.*, p. 192.

⁵⁹ *DIR C*, XIV, III, p. 408.

⁶⁰ Dosarul activității lui Galhard în calitate de collector papal este complex și nu face obiectul analizei detaliate a prezentului studiu. Pentru aceasta, a se vedea *DIR C*, XIV, III, p. 439, 440, 510, 531-532.

în funcția de episcop de Veszprém (1345-1346)⁶¹. Despre el se știe că nu a plătit papei *servitia communia* pentru perioada petrecută ca episcop de Cenad. În anul 1346, intrând în conflict cu regele Ludovic de Anjou⁶², Galhard de Carceribus a fost transferat prin decizie papală în funcția de arhiepiscop de Brindisi (*Galhardum, archiepiscopum Brundusinum*)⁶³, în sudul Italiei. A murit la 30 mai 1348 la Nîmes.

Noul episcop de Cenad va fi Grigore al II-lea, prepozitul bisericii de Chasma din dieceza de Zagreb, care a păstorit între 1345-1350. El a fost numit la 7 martie 1345. Despre noul episcop Clement al VI-lea afirmă că este „rânduit în tagma preoției, înzestrat cu învățătură, împodobit cu neprihănirea vieții și a moravurilor, chibzuit prin înțelepciunea în cele duhovnicești și purtarea de grijă în cele lumești, și însemnat și prin alte mari și prețuite virtuți, după cum am aflat din mărturii vrednice de crezare”⁶⁴. Înainte de a fi numit episcop de Cenad, Grigore a deținut pe lângă prepozitura bisericii din Chasma, un canonicat și o prebendă în cadrul bisericii de Strigoniu⁶⁵. Episcopul Grigore s-a angajat să plătească *servitia communia* a predecesorului său, dar și datoria de 450 de florini rămasă de la episcopul Ștefan⁶⁶. Grigore a fost o persoană influentă atât la curtea regală a Ungariei, cât și curtea papală, îndeplinind mai multe misiuni diplomatice la Avignon. La scurt timp de la numirea în scaunul Cenadului, Grigore al II-lea a fost somat la 15 martie 1345 de papa Clement al VI-lea să depună banii adunați pe seama cămării papale, pe care episcopul susține că i-a trimis până în orașul Veneția la conventul dominicanilor⁶⁷. Niciun episcop nu putea eluda mecanismul papal de colectare a taxelor datorate Sfântul Scaun. În cazul în care se acumulas datorii, acestea erau trecute în seama urmașului canonic al debitorului. Episcopul Grigore al II-lea nu a făcut excepție de la această regulă și, la 19 mai 1345, el a fost nevoit să recunoască datoriile înaintașilor săi: pentru Galhard 900 de florini, iar pentru Ștefan 450 de florini⁶⁸.

Episcopul Grigore de Cenad a îndeplinit și o misiune diplomatică pentru regele Ungariei, Ludovic I de Anjou, care l-a numit sol al său la curtea

⁶¹ *MREV*, II, p. 109; Bossányi Árpád, *op. cit.*, p. 281.

⁶² *Ibidem*, p. 114-115.

⁶³ *Ibidem*, p. 117.

⁶⁴ *DIR C*, XIV, IV, p. 229.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 262.

⁶⁶ *Csanád vármegye története*, p. 354.

⁶⁷ *DIR C*, XIV, IV, p. 232.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 242.

papală de la Avignon⁶⁹. Această solie a avut loc între septembrie-decembrie 1345, iar episcopul Grigore a fost însoțit de arhidiaconul de Arad, Bonioan de Campello⁷⁰. Rezultatele ambasadei lui Grigore de Cenad la curtea pontificală nu l-au mulțumit pe regele Ungariei, episcopul căzând în dizgrație, fapt care îl determină pe papa Clement al VI-lea să intervină pe lângă Ludovic de Anjou. Astfel, la 14 iulie 1346 pontiful francez se adresa din Avignon regelui ungar asigurându-l că episcopul de Cenad a reprezentat cu cinste interesele regale la Curia pontificală⁷¹. Acuzele regale la adresa episcopului de Cenad surveneau într-un moment de tensiune între Avignon și Buda. Astfel, în 1345 regele Ludovic de Anjou oprește o serie de scisori papale adresate, printre alții, și lui Alexandru, fiul lui Basarab I, domnul Țării Românești. Tensiunea dintre papă și rege a crescut odată cu transferarea de către papă a episcopului Galhard de Carceribus (fost colector al taxelor pontificale din Ungaria) de la Cenad la Veszprém, acțiune contrară intereselor lui Ludovic de Anjou. În acest context regele îi bănuiește pe toți cei pe care i-a trimis în misiune diplomatică la Avignon. Tot în 1345 episcopul Vitus de Nitra, fost episcop al Milcoviei (1322-1334), se discolpă afirmând că nu a complotat contra regelui⁷². În anul următor 1346 papa Clement al VI-lea l-a discolpat personal pe episcopul Cenadului, Grigore al II-lea, la mijloc fiind vorba despre o confuzie. La 19 august 1346 papa Clement al VI-lea, răspunzându-i patriarhului de Aquileia, preciza: „Iar asupra faptului, care se cuprindea în sus-zisa însemnare, cum că pomenitul rege ți-a arătat că un om rău cu numele Grigore ne-ar fi spus că acel rege este smintit, neputincios, sărac și urât de supușii săi, voim să te încredințăm, atât pe tine frate, cât și pe acel rege, că niciodată nu ne-a spus cineva despre pomenitul rege cele arătate mai sus sau altele asemenea, și că nici nu știm cine este acel Grigore. Dar dacă cumva sus-amintitul rege a înțeles <că ar fi spus> acest lucru venerabilul nostru frate Grigore, episcopul de Cenad, <atunci> noi spunem cu adevărat că pe când, mai de demult, el a fost solul aceluia rege la curia <noastră>, nu ne-a pomenit nouă nici acele <cuvinte> și nici nimic rău în niciun fel despre nimeni, ci dimpotrivă, pe cât am putut băga de seamă, el a urmărit cu chibzuință și cu credință treburile pentru care fusese trimis în

⁶⁹ *Ibidem*, p. 263.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 258.

⁷¹ *Ibidem*, p. 310-311.

⁷² Maria Holban, *Din cronica relațiilor româno-ungare în secolele XIII-XIV*, București, 1981, p. 142.

acea vreme⁷³. Din această bulă papală reiese că un anumit Grigore, despre care pontiful nu are cunoștință, l-ar fi defăimat pe regele Ungariei. Clement al VI-lea, dorind să-l apere pe episcopul Grigore, garantează faptul că acel Grigore nu are nicio legătură cu persoana ierarhului Cenadului. În timpul păstoririi lui Grigore al II-lea, regina Elisabeta a Ungariei a terminat construirea la Lipova, pe teritoriul episcopiei de Cenad, unei mănăstiri pentru franciscanii conventuali dedicată Sf. Ludovic de Toulouse⁷⁴. Începuturile acestei mănăstiri sunt legate de numele regelui Carol Robert. În anul 1349 Elisabeta a cerut și a primit de la papa Clement al VI-lea indulgențe pentru noul lăcaș ecleziastic, pe o perioadă de un an și patruzeci de zile, cu ocazia celebrării patronului spiritual⁷⁵.

Păstorirea lui Grigore ia sfârșit în 1350, când acesta încetează din viață chiar în dieceza sa. La 31 mai 1350, papa Clement al VI-lea îl numește episcop de Cenad pe Toma de Telegd (1350-1358), prepozitul bisericii de Strigoniu⁷⁶. Acesta era un apropiat al curții regale, dar și al papalității de la Avignon. Despre el se știe că a studiat la o universitate din Italia și că și-a luat doctoratul în drept canonic⁷⁷. Toma a fost nepotul lui Telegdi Csanád, arhiepiscopul de Strigoniu, cu sprijinul căruia a devenit membru al capitlului catedral⁷⁸. A avut o carieră ecleziastică strălucită: arhidiacon de Nitra (1341), lector al capitlului catedral din Strigoniu (1342), prepozit al capitlului, episcop de Cenad, arhiepiscop de Calocsa (1358-1367) și arhiepiscop de Strigoniu (1367-1376), cancelar al Ungariei⁷⁹.

Revenind la epoca în care Toma a păstorit la Cenad, conform opiniei papale, noul ales era „prepozitul bisericii de Strigoniu și capelan al nostru, rânduit în tagma preoției, despre care am aflat și dintr-o dare de seamă vrednică de crezare, că ești înzestrat cu învățătură, vrednic prin neprihănirea vieții și a

⁷³ DIR C, XIV, IV, p. 312-313.

⁷⁴ Sf. Ludovic de Toulouse (1274-1297) a fost episcop al orașului francez Toulouse, al doilea fiu al regelui napoletan, Carol al II-lea de Anjou și al reginei Maria, fiica regelui Ungariei, Ștefan al V-lea. Cultul lui Ludovic a fost introdus în Ungaria de nepotul său, regele Carol Robert, care a început ridicarea unei mănăstiri la Lipova, în onoarea sa și l-a botezat pe unul dintre fii săi cu numele sfântului, cf. David Hugh Farmer, *Oxford Dicționar al sfinților*, București, 1999, p. 337-338.

⁷⁵ DIR C, XIV, IV, p. 473; *Cronologia Banatului*, p. 88.

⁷⁶ *Cronologia Banatului*, p. 90.

⁷⁷ La 31 iulie 1349, pe când ocupa funcția de prepozit de Strigoniu, Toma era menționat ca *Thomas decretorum doctor, auditor sancti palatii domini papae, vicarius generalis*, cf. Veress Endre, *Olasz Egyetemeken Járt Magyarországi Tanulók Anyakönyve és Iratai 1221-1864*, Budapest, 1941, p. 395.

⁷⁸ Bossányi Árpád, *op. cit.*, p. 282.

⁷⁹ Markó László, *op. cit.*, p. 331; *Csanád vármegye története*, p. 105; Petru Iambor, *op. cit.*, p. 35.

purtării tale, înțelept în cele duhovnicești, chibzuit în cele lumești și însemnat cu multe alte vituți vrednice de laudă⁸⁰. La 14 octombrie 1353 episcopul Toma achita papei suma de 20 florini de aur⁸¹. Episcopul Toma a avut un vicar în persoana magistrului Nicolae, atestat la 4 mai 1354⁸². La 25 august 1358, prin decizia papei Inocențiu al VI-lea, episcopul Toma al Cenadului a fost numit arhiepiscop de Caloceă⁸³, a doua funcție bisericească importantă din cadrul Bisericii ungare. Reprezentarea simbolică a funcției arhiepiscopale era asigurată de purtarea *pallium*-ului, o stolă de lână albă cu cruci negre. Procedura de obținere a *pallium*-ului era următoarea: arhiepiscopul îl cerea printr-un reprezentant Sfântului Scaun, iar acesta îl trimitea celui în cauză printr-un alt cleric, după care urma primirea propriu-zisă din mâinile unui episcop. Arhiepiscopul Toma a primit *pallium*-ul la 19 decembrie 1358⁸⁴. În preajma mutării lui Toma de la Cenad la Caloceă, între acesta și regele Ludovic I a izbucnit un conflict din cauza faptului că în 1357 în Ungaria a venit cardinalul Guillaume de La Jugie, una dintre misiunile acestuia fiind amintitul transfer. Regele a interpretat aceasta ca pe o sfidare a autorității sale, dar în cele din urmă l-a acceptat pe Toma la Caloceă⁸⁵. Ulterior, în 1367, Toma a fost desemnat arhiepiscop de Strigoniu și primat al Ungariei (1367-1375).

După mutarea lui Toma în scaunul arhiepiscopiei de Caloceă, scaunul Cenadului a rămas vacant (*sede vacante*) din aprilie până în septembrie 1359, când a fost numit Grigore al III-lea de Lendava (azi în Republica Slovenia). Acesta a păstorit dieceza Cenadului foarte puțin timp (1359-1360). Despre el se știe că a studiat la Universitatea din Bologna, unde și-a luat doctoratul în drept canonic⁸⁶. Anterior, el a fost canonic și custode la Oradea, îndeplinind o serie de misiuni diplomatice în Italia pentru regele Ludovic I de Anjou, în legătură cu conflictul ungaro-venețian⁸⁷. În anul 1359 a fost numit episcop al Cenadului, dar moare în 1360.

Dominic I de Bebek a fost următorul episcop de Cenad (1360-1373), numit de papa Inocențiu al VI-lea. El a fost întărit în această demnitate de pontif

⁸⁰ *DIR C*, XIV, IV, p. 541.

⁸¹ *DRH C*, X, p. 236.

⁸² *Ibidem*, p. 310.

⁸³ *Ibidem*, XI, p. 316.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 341.

⁸⁵ *Csanád vármegye története*, p. 355.

⁸⁶ Tonk Sándor, *Erdélyiek egyetemjárása a középkorban*, Bukarest, 1979, p. 232.

⁸⁷ Răzvan Mihai Neagu, *Conflictul dintre Ungaria și Veneția pentru Dalmația în secolul al XIV-lea. Prezențe transilvane*, în *Studia varia in honorem professoris Panait I. Panait octogenarii*, coord. Andreea Atanasiu-Croitoru, Constanța, 2011, p. 59-71.

la 10 martie 1361⁸⁸. Acesta provenea din cunoscuta familie nobiliară Pelsőczy Bebek, care a dat și un voievod al Transilvaniei, Emeric I de Bebek (1392-1393). Înainte de a deveni episcopul Cenadului, Dominic a fost canonic de Strigoniu și Agria, prepozit al bisericii Sf. Toma din Strigoniu, dar și prepozit al bisericii Sf. Martin din Zips. În septembrie 1362 Dominic achita cămării papale suma de 80 de florini și 23 solizi, reprezentând taxa de confirmare în funcția de episcop⁸⁹, iar în 1364 episcopul a achitat prin intermediul unui reprezentant la Avignon 364 de florini pentru confirmare în funcție⁹⁰. *Legenda major* consemnează faptul că în timpul păstoririi lui Dominic, în anul 1361, regina-mamă a Ungariei, Elisabeta, s-a însănătoșit grație Sf. Gerard, iar ca răsplată pentru acest fapt a dispus renovarea și înzestrarea catedralei, precum și construirea unui mormânt nou pentru primul episcop al diecezei⁹¹. Această informație nu mai este menționată de nicio sursă, motiv pentru care suntem circumspecți asupra ei, dar este cert că la 9 iulie 1366 regele Ludovic de Anjou împreună cu regina-mamă, Elisabeta, se aflau la Cenad, unde au dispus refacerea și redecorarea catedralei episcopale⁹². Un episcop aflat în funcție nu putea neglija taxele datorate papei. Astfel, în 1367 Dominic de Cenad mai achită încă o taxă de confirmare, în două tranșe: 88 florini, 55 solizi și 6 dinari, respectiv 5 florini și 53 de solizi⁹³.

În legătură cu episcopul Dominic s-a păstrat un document important care atestă implicarea sa în activitatea împotriva schismei. Astfel, la 13 iulie 1368 papa Urban al V-lea se adresa regelui Ungariei, cerându-i să sprijine eforturile împotriva schismaticilor depuse de arhiepiscopul de Calocsa și episcopul de Cenad⁹⁴. În timpul păstoririi lui Dominic la Cenad, regele Ludovic I de Anjou a interzis la 4 august 1369 episcopului să perceapă dijmă de la populația pecenegă de pe teritoriul diecezei⁹⁵. Rosturile acestei măsuri regale erau de a întări creștinismul în rândul acestei populații turanice, care era stabilită pe teritoriul episcopiei Cenadului. În anul 1373 Dominic este numit episcop de Oradea, dar la 3 mai 1374 moare fiind îngropat în catedrală⁹⁶.

⁸⁸ DRH, C, XII, p. 18.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 97.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 318.

⁹¹ *Legenda major*, p. 39.

⁹² *Cronologia Banatului*, p. 107.

⁹³ *Ibidem*, p. 109.

⁹⁴ DRH,C, XIII, p. 532.

⁹⁵ *Csanád vármegye története*, p. 101.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 356.

Nicolae I de Braşov a fost numit episcop de Cenad în 1373, păstorind până în 1375. Despre el se ştie că a fost episcop de Knin (azi în Republica Croaţia), iar în urma deciziei papei Grigore al XI-lea a fost transferat la 16 mai 1373 în scaunul episcopal de la Cenad⁹⁷. Informaţii detaliate asupra activităţii acestui episcop nu s-au conservat. După moartea episcopului Nicolae, scaunul diecezan de la Cenad a rămas vacant pentru mai bine de un an (25 ianuarie 1376-13 martie 1377)⁹⁸.

Cel din urmă episcop de Cenad numit de un papă de la Avignon a fost Pavel al II-lea (1377-1379). În documentul de numire din 28 ianuarie 1377 papa Grigore al XI-lea face menţiunea că Pavel a fost prepozit de Oradea⁹⁹. Într-o bulă papală emisă la 13 februarie 1377 la Roma, Grigore al XI-lea îi îngăduia noului episcop să fie sfinţit de către oricare înalt prelat catolic¹⁰⁰. Despre acesta se cunoaşte că în momentul numirii se afla în preajma anturajului papal la Roma, Pavel angajându-se la 26 februarie 1377, printr-un act emis în Cetatea Eternă, că va achita cămării papale taxa de numire în funcţia de episcop¹⁰¹. Pavel a fost ultimul episcop de Cenad numit de un papă de la Avignon.

În concluzie, se constată faptul că numărul episcopilor de Cenad a căror păstorire a coincis cu perioada avignoneză a papalităţii a fost de unsprezece. Păstoririle acestor ierarhi au fost, în general, scurte, iar cinci dintre ei au fost transferaţi în posturi similare în alte dieceze (unul la Zagreb, doi la Veszprém, unul la Caloceja şi unul la Oradea). Şase dintre cei unsprezece episcopi şi-au încheiat pontificatul în oraşul de pe Mureş. Un singur episcop, Antonius, a făcut parte din ordinul franciscan. Cu privire la originea etnică a episcopilor Cenadului, se impune constatarea că din cei unsprezece, opt erau unguri, un italian, un francez şi, probabil, un sas din Braşov. Pe baza acestor consideraţii, opinăm că în secolul al XIV-lea dieceza de Cenad a fost una de tranziţie pentru diversii ierarhi care s-au perindat la conducerea ei. Acesta nu a fost un caz singular în epocă. O situaţie similară cu Cenadul a avut-o dieceza franceză Viviers (Franţa). Astfel, majoritatea episcopilor de aici, din timpul papilor de la Avignon, au fost transferaţi în alte dieceze: Louis de Poitiers a fost mutat în

⁹⁷ DRH C, XIV, p. 370.

⁹⁸ Martin Roos, *op. cit.*, p. 207.

⁹⁹ Noul episcop de Cenad era caracterizat: “înzestrat cu învăţătură, împodobit cu o viaţă şi purtări cinstite, prevăzător în cele duhovniceşti şi plin de grijă în cele lumeşti şi însemnat prin vrednicia altor virtuţi”. Vezi DRH C, XV, p. 115.

¹⁰⁰ DRH, C, XV, p. 121.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 130.

1319 la Langres, Guillaume de Flavacourt în 1322 la Carcassonne, Pierre de Mortemart în 1325 la Auxerre, Pierre de Moussy în 1326 la Bayeux, Adémar de la Voulte în 1331 la Valence, Henri de Vilars în 1337 tot la Valence¹⁰².

THE CENAD BISHOPS AND THE AVIGNON PAPACY. THE INTERVENTION OF THE PAPACY IN THE DIOCESE OF CENAD IN THE 14TH CENTURY

Abstract

The bishopric of Cenad is the first diocese of Latin rite attested on the actual territory of Romania. It was the suffragan of the archbishopric of Caloccea, the second one in order of importance in the medieval kingdom of Hungary. From the territorial point of view, the bishopric of Cenad was located in the South of Hungary, comprising the present-day territory of Banat, and bordered in the South by the Danube. It was crossed from the East to the West by the valley of the river Mureş. The bishops of Cenad played an important political role in the 14th century, many of them being notable personalities of medieval Hungary. On the other hand, this period of time marks the beginning of the centralisation process by the papacy of the ecclesiastical benefits, strengthened by the French Avignon papacy. This study focuses on the analysis of the relationships between the bishops of Cenad and the French popes. The number of the bishops of Cenad who sheperded during the Avignon period of papacy was eleven. The pontificate of these hierarchs were generally short, and five of them were transferred to similar positions in other dioceses (one to Zagreb, two at Veszprém, one to Caloccea and one to Oradea). Six out of the eleven bishops ended their pontificate in the town by the river Mureş. Regarding the ethnical origin of the bishops of Cenad, it is worth mentioning that out of the eleven ones, eight were Hungarian, one of them was Italian, one was French, and probably one was of Saxon origin. On the basis of these considerations, we can conclude that in the 14th century the diocese of Cenad was one of transition for various hierarchs, who led this diocese. This was not a singular case during this age. A similar situation to that of Cenad was present in the diocese of Viviers in France.

¹⁰² Loius Caillet, *La papauté d'Avignon et l'église de France. La politique bénéficiale de Pape Jean XXII en France (1316-1334)*, Paris, 1975, p. 92.